

בבית המשפט העליון

רע"א 3587/06

בפני :
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופטת מ' נאור
כבוד השופטת א' חיות

המבקש : עז' המנוח אבי ירדני ז"ל

נ ג ד

המשיבים :
1. משה בן-צור ו-75 אח'
2. כונס הנכסים הרשמי

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
בנצרת בפש"ר 357/05 מיום 31.1.06 שניתן ע"י כב'
השופטת דיאנה סלע

תאריך הישיבה : כ"ה בתמוז תשס"ז (11.07.07)

בשם המבקש : עו"ד דורון פרידמן ; עו"ד דניאל פרידמן

בשם המשיבים 1 : עו"ד שאול קוטלר
בשם המשיב 2 : עו"ד הילה שלום

פסק-דין

השופט א' גרוניס:

1. בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בנצרת (כבוד השופטת ד' סלע) לפיה ניתן על המבקש צו ניהול בפשיטת רגל, בהתאם לסעיף 202 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], תש"ם-1980 (להלן - הפקודה).

2. המשיבים 1 (להלן - המשיבים) הגישו בשנת 2005 בקשה לצו כינוס והכרזת פשיטת רגל נגד אבי ירדני ז"ל לפני מותו (להלן - המנוח). לאחר פטירת המנוח תוקנה הבקשה והוסבה לבקשה למתן צו לניהול עזבון בפשיטת רגל. הרקע לבקשה הוא זה: המשיבים הפקידו כספים בתמורה להתחייבות לפיה יקבלו את כספם בחזרה, בצירוף

ריבית בשיעור מוסכם, העולה על הריבית הבנקאית. חלק מהמשיבים הפקידו את הכספים בידיו של המנוח. ההפקדה נעשתה כנגד כתבי התחייבות ושטרי חוב שהיו חתומים על ידי מנשה מזרחי (להלן - מזרחי), ואשר פרטיהם מולאו על ידי המנוח. לטענת המשיבים, בשלב מסוים לא קיבלו עוד את הסכומים עליהם סוכם. המשיבים, שכספם או חלק ממנו ירד בשלב זה לטמיון, טענו כי המבקש חב להם יחד ולחוד עם מזרחי בהשבת הכספים, וזאת נוכח מצגי השווא שיצר כלפיהם המנוח עת הפקידו בידיו כספים אלה. לחלופין טענו המשיבים כי המנוח היה "שליח לדבר עבירה" אותה ביצע ביחד עם מזרחי, וכי גם משום כך חב המבקש בהשבת הכספים. עוד נטען, כי אין המבקש יכול ליהנות מסכומי העמלות אותן קיבל המנוח ממזרחי מבלי שיישא באחריות כלפיהם, שהרי הכספים שהפקידו בידי המנוח הם שהניבו לו את העמלות. מנגד טען המבקש, שכל תפקידו של המנוח התמצה בתיווך בין מזרחי לבין המפקידים. לטענת המבקש, תפקידו של המנוח ושל אנשים נוספים שהועסקו על ידי מזרחי, היה לגייס אנשים אשר יאותו להפקיד את כספם אצל מזרחי תמורת ריבית. ההפקדות נעשו כנגד כתבי התחייבות ושטרי חוב עליהם היה חתום מזרחי בלבד. המנוח העביר את הכספים לידי מזרחי, כפי שעשו יתר המתווכים שפעלו עבור מזרחי, ובתמורה זכה לעמלות. מזרחי הוא זה שהעביר את סכומי הריבית למפקידים, בין ישירות ובין באמצעות המתווכים. לטענת המבקש, מזרחי הוא זה שחב למפקידים, בהתאם לאמור בכתבי ההתחייבות ובשטרי החוב החתומים על ידו, ואילו המנוח אינו חב למפקידים כספים כלשהם.

3. להשלמת תמונת הרקע יצוין, כי בשלהי שנת 2005 נערכה חקירת משטרה בפרשה, במהלכה נעצרו המנוח ומזרחי. נגד מזרחי הוגש כתב אישום בבית המשפט המחוזי, והוא נעצר עד תום ההליכים נגדו. המנוח שוחרר מבית המעצר למעצר בית בדירת בנו בתל אביב. ימים ספורים לאחר שחרורו למעצר בית קיבל המנוח לידיו בקשה לצו כינוס והכרזת פשיטת רגל שהגישו נגדו המשיבים. בקשה דומה הגישו המשיבים נגד מזרחי. זמן קצר לאחר מכן שם המנוח קץ לחייו. בקשת המשיבים למתן צו כינוס נגד מזרחי נדחתה בשלב ראשון על ידי בית המשפט המחוזי משני נימוקים עיקריים. הטעם הראשון לדחיית הבקשה היה, שלא בוצע מעשה פשיטת רגל בהתאם לאמור בסעיף 5(5) לפקודה, היינו, שמזרחי לא מסר למשיבים הודעה ברורה על כוונתו להתלות את תשלום חובותיו. הטעם השני לדחיית הבקשה היה, שסכום החוב אותו דרשו המשיבים לא היה סכום קצוב כנדרש בסעיף 7(2) לפקודה, כי אם סכום שנוי במחלוקת שלא ניתן היה לקבוע את גובהו המדויק. לגבי אחד המשיבים נקבע אמנם כי החוב המגיע לו הוא בסכום קצוב, אך בית המשפט המחוזי החליט לעכב את הדיון בבקשה למשך הזמן הדרוש למשיבים להוכחת חובותיו של מזרחי אליהם (בש"א

3198/05 בתיק פש"ר 358/05, החלטה מיום 12.12.2005 שניתנה על ידי כבוד השופטת ד' סלע). בקשת רשות ערעור על החלטה זו נדחתה, בהתבסס על טעמו הראשון של בית המשפט המחוזי לדחיית הבקשה (רע"א 11696/05).

4. לאחר הדיון בפנינו הגישו המשיבים בקשה לצירופה של ראיה. מדובר בהחלטה שניתנה בבית המשפט המחוזי בנצרת (על ידי כבוד השופט ד' צרפתי) ביום 7.1.08. בהחלטה ניתן צו כינוס לגבי מזרחי. נראה שלא מדובר בראיה נוספת, אלא בנתון שצריך להיכלל בגדרה של השתלשלות העניינים הנוגעת למנוח ולבקשת רשות הערעור דנא. מעיון בפרוטוקול הדיון מיום 7.1.08 בבית המשפט המחוזי עולה, כי צו הכינוס ניתן בהסכמתו של מזרחי. בוודאי שלאור עובדה זו, אין להשליך ממתן צו הכינוס לגבי מזרחי באשר לעניין שבפנינו. במילים אחרות, אף בהנחה שניתן היה להשליך ממתן צו הכינוס לגבי מזרחי לעניין צו הניהול על עזבון המנוח, הרי משנתברר כי הצו ניתן על יסוד הסכמתו של מזרחי אין ללמוד דבר ממתן הצו דשם.

5. יצוין, כי עוד לפני שהוגשה בקשתם של המשיבים להבאת ראיה נוספת, ואף זאת לאחר הדיון בפנינו, הגישו המבקשים מצידם הם בקשה דומה. בבקשתם של המבקשים נטען, כי בחודש אוגוסט 2007 הוגש כתב אישום מתוקן נגד מזרחי וכי הוא הודה בעובדות שבו. המבקשים טוענים כי על פי העובדות שבכתב האישום המתוקן התמצה תפקידו של המנוח בתיווך בין המפקידים לבין מזרחי. נראה לנו שאין בחומר הנוסף כדי להשליך על ההכרעה בהליך שבפנינו, שכן אף בהתעלם מחומר זה הגענו למסקנה שהחלטתו של בית משפט קמא אינה יכולה לעמוד.

6. מטעם המבקש הוגשו תצהירי בניו של המנוח, ואלה נחקרו אודות גרסתם בחקירה נגדית. מתוך 76 משיבים תמכו 14 משיבים את בקשתם בתצהיר. מתוך 14 המצהירים התייצבו לחקירה נגדית רק ארבעה. בית המשפט המחוזי בחן את בקשת המשיבים לאור התשתית העובדתית שהונחה לפניו, תוך שהתעלם מהתצהירים אשר נחתמו על ידי אלה שלא נחקרו על דוכן העדים. לאחר שסקר את התצהירים והעדויות שנשמעו לפניו קבע בית המשפט, כי המשיבים לא קיבלו חזרה לידיהם את החלק הארי של הכספים שמסרו לידי המנוח. בית המשפט דחה את טענת המבקש לפיה היה המנוח בגדר מתווך בלבד, וכי לפיכך אין המבקש חב בהשבת הכספים. בית המשפט לא קיבל את הטענה בדבר היות המנוח מתווך, הגם שהתברר כי המפקידים לא קיבלו ממנו כל התחייבות בכתב, אלא הם קיבלו התחייבויות כתובות ושטרי חוב של מזרחי. בית המשפט התייחס לתצהיר שמסר אחד המשיבים, רוני שרון, ממנו עלה כי המנוח אמר לשרון שאינו צריך לחשוש מכך שלא יראה את כספו בחזרה, ואף מסר לו בכתב שמות

של מספר אנשים אליהם יוכל לפנות אם המנוח ילך לעולמו, בצירוף מספרי הטלפון שלהם. אחד האנשים ששמו נמסר לשרון על ידי המנוח היה בנו של המנוח. מדברים אלה הסיק בית המשפט כי שרון היה רשאי להניח שהמנוח אחראי להשבת הכספים. בית המשפט הוסיף וקבע, כי עצם העובדה שהמנוח החזיק בכתבי התחייבות ושטרי חוב החתומים על ידי מזרחי ומילא את פרטיהם בעצמו מלמדת על כך שהמנוח היה שלוחו של מזרחי לכל דבר ועניין. עוד ציין בית המשפט, כי מגרסתו של שרון עולה שהמנוח נהג בחשאיות ובסודיות עת גייס משקיעים, כנראה משום שהיה מודע לכך שפעולות ההשקעה נגועות באי חוקיות. מכל אלה הסיק בית המשפט כי יש לראות במנוח כשליח לדבר עבירה, וקבע כי יש לחייבו באופן אישי כלפי המשיבים. בית המשפט דחה את טענות המבקש בדבר חוסר תום לבם של המשיבים בעת השקעת הכספים. כמו כן דחה בית המשפט את הטענה לפיה יש להימנע ממתן הסעד שביקשו המשיבים על מנת לאפשר לבניו של המנוח להגן על שמו הטוב של אביהם. לעניין השאלה האם הוכח שהמבקש הינו חדל פירעון קבע בית המשפט, כי העזבון כולל 260 אלף דולר ומכוננית שערכה לא הוכח. עוד קבע בית המשפט, כי סכומי החוב הנקובים בתצהיריהם של ארבעת המשיבים שהתייצבו לחקירה נגדית לא נסתרו, וכי חישוב אריתמטי פשוט מוביל למסקנה שסך החובות הללו עולה על שווי העזבון. בית המשפט קיבל אפוא את בקשת המשיבים, ונתן צו לניהול המבקש בפשיטת רגל. עם זאת דחה בית המשפט את בקשת המשיבים למנות את בא כוחם ככונס נכסים על נכסי המבקש, וקבע כי נכסים אלו יוקנו תחילה לכונס הנכסים הרשמי. מכאן הבקשה שלפנינו.

7. להשלמת התמונה העובדתית יש לציין, כי אחד המשיבים שהעידו בבית המשפט המחוזי היה גיורא צור. עד זה העיד מבלי שהגיש תצהיר. לדברי צור, הוא לא הכיר כלל את המנוח ומעולם לא הפקיד כספים בידיו. לדבריו, הפקיד הוא את הכספים בידיו של אחד יוסי כבישנה, שהיה "כתובתו היחידה" לעניין זה. לדברי צור, אף שביקש לדעת מי הגורמים שמולם פעל כבישנה, לא נמסר לו המידע האמור. לשאלה מדוע הצטרף לבקשת המשיבים השיב צור שהוא מעוניין לצמצם את נזקיו, "והסתבר שמי שעמד בראש החבורה הזו זה מנשה מזרחי ואבי ירדני ולא אני קובע" (עמ' 4 לפרוטוקול הדיון בית המשפט המחוזי מיום 22.1.2006, נספח 10 לבקשת הרשות לערער). עם תום עדותו של צור הצהירו באי כוח הצדדים כי מוסכם עליהם, שהמשיבים שהצטרפו לבקשה נגד המבקש אשר לא הפקידו כספים בידיו של המנוח, עשו כן בהתאם לייעוץ משפטי שקיבלו. אין בידינו נתונים בנוגע לשאלה מי מן המשיבים, המונים כאמור 76 אנשים, לא הפקידו כספים בידיו של המנוח.

8. במהלך הדיון שנערך לפנינו ביום 11.7.2007 הוברר כי בכוונת בא כוחם של המשיבים להעביר את ההכרעה בתביעות החוב של המשיבים לידי עורך דין נייטרלי. עם זאת, נקודת המוצא בבחינתן של תביעות החוב הללו תהא שהמנוח חב אישית לכל אחד ואחד מן המשיבים, וזאת נוכח האמור בהחלטתו של בית המשפט המחוזי נשוא בקשה זו. עוד הוברר, כי אין כל חשש להברחת נכסים מן העזבון, וזאת נוכח קיומו של צו האוסר על עריכת דיספוזיציות בנכסים אלו.

9. ההליך שבפנינו הינו בקשת רשות ערעור. עשויה להתעורר שאלה האם זו דרך התקיפה הנכונה או שמא עמדה למבקש זכות ערעור. המשיבים לא העלו כל טענה בעניין. איננו רואים צורך להידרש לשאלה, שכן הדיון נערך ממילא בפני מותב תלתא. החלטנו לדון בבקשה כאילו ניתנה רשות ערעור וזה הוגש על פיה.

10. סעיף 202 לפקודה קובע כדלקמן:

“(א) נפטר חייב והיה לנושהו חוב שניתן להסמיך עליו בקשת פשיטת רגל נגד החייב אילו היה בחיים, רשאי הוא להגיש לבית המשפט בקשה לצו שעל פיו ינוהל עזבונו של החייב לפי דיני פשיטת רגל (להלן בסימן זה - צו ניהול).”

(ב) נמסרה לנציג החוקי של החייב הודעה על הבקשה, והוכח לבית המשפט קיומו של החוב, ולא ראה אפשרות סבירה שיהיה בעזבון כדי סילוק חובותיו של הנפטר, רשאי הוא ליתן צו ניהול; הובא לפניו טעם שלא ליתן את הצו, רשאי הוא לדחות את הבקשה ורשאי הוא להטיל על המבקש את הוצאות המשיב.

(ג) הוגשה בקשה לפי סעיף זה לאחר שהתחילו הליכים בבית משפט או בבית דין דתי בדבר ניהול עזבונו של החייב, רשאי בית המשפט, אם ראה שאין בעזבון כדי תשלום חובותיו, לצוות על העברת הענין אליו, ודינו של צו ההעברה כדין צו ניהול.”

להשלמת התמונה בעניין הוראות חוק הנוגעות לפשיטת רגל של עזבון נביא את סעיף 106 לחוק הירושה, התשכ"ה-1965, האומר:

“התברר שאין בעזבון כדי סילוקם של כל חובות העזבון, חייב מנהל העזבון להגיש בקשה למתן צו ניהול העזבון בפשיטת-רגל

לפי דיני פשיטת-רגל, אם לא ציווה בית המשפט על דרך אחרת של חיסול עזבון".

סעיף 202 לנוסח החדש של הפקודה הופיע כסעיף 112 בנוסח המקורי של פקודת פשיטת הרגל משנת 1936 (סעיף 112 כלל הוראות נוספות שלא נכללו בנוסח החדש, אך אין לעניין זה חשיבות לגבינו). סעיפים קטנים (1) ו-(2) לסעיף 112 לנוסח המקורי כמעט זהים בלשונם לסעיפים קטנים (1) ו-(2) של סעיף 130 ל- Bankruptcy Act, 1914 (חוק זה בוטל באנגליה).

11. השאלה הראשונה שיש להשיב עליה בכל הנוגע לבקשה למתן צו ניהול לפי סעיף 202 לפקודה הינה מהם התנאים להפעלת הסמכות על ידי בית המשפט. עיון בסעיף מלמד כי התנאים העיקריים הם אלה:

(א) קיומו של נושה וממילא קיומו של חוב;

(ב) החוב הינו כזה "שניתן להסמיך עליו בקשת פשיטת רגל נגד החייב אילו היה בחיים";

(ג) אין אפשרות סבירה "שיהיה בעזבון כדי סילוק חובותיו של הנפטר".

סעיף 202 אינו מזכיר כלל את המושג "מעשה פשיטת רגל". כידוע, "מעשה פשיטת רגל" הינו תנאי בסיסי למתן צו כינוס (סעיף 6 לפקודה). השאלה האם יש להראות שנעשה מעשה פשיטת רגל לעניין בקשה לצו ניהול בפשיטת רגל של עזבון הוכרעה בבית משפט זה לפני שנים. בע"א 223/67 יגלום נ' מבצע צוואת ברוך יגלום, פ"ד כא(2) 215 (1967) נקבע, כי אין צורך להראות שנעשה מעשה פשיטת רגל. באותו עניין אף נקבע כי המבקש גם אינו צריך להיות מצויד בפסק דין בדבר קיום חוב כתנאי למתן צו ניהול. יחד עם זאת ברור, כי על המבקש להראות כי קיים חוב לזכותו, אשר היה מאפשר לו להגיש בקשה לצו כינוס והכרזת פשיטת רגל אילו הנפטר היה בחיים. על כן, על המבקש לקיים את התנאים שבסעיף 7 לפקודה, הקובעים מתי יינתן צו כינוס למעט את התנאי בדבר קיומו של מעשה פשיטת רגל (לגבי התנאים ראו ש' לוין, א' גרוניס פשיטת רגל 86 ואילך (מהדורה שנייה, 2000)). מכאן שעל המשיבים היה להראות כי קיים חוב בסכום שאינו פחות מ-74,287 ש"ח וכי מדובר בסכום קצוב "שיש לשלמו מיד או בזמן עתיד קבוע", כאמור בסעיף 7(2) לפקודה (בתיקון מס' 3 לפקודה מהתשנ"ו ננקב סכום של 50,000 ש"ח. הסכום אמור להתעדכן על פי עליית המדד מידי 1 לינואר בכל שנה. הסכום נכון ליום 1.1.08 הינו 74,287 ש"ח. יצוין, כי הסכום המעודכן אמור להתפרסם ברשומות (סעיף 241(א) לפקודה). כנראה, שהפרסום האחרון נעשה בשנת 2000). בנוסף לכך, על המשיבים להראות כי לא קיימת אפשרות

סבירה שנכסי העזבון יספיקו על מנת לשלם את החובות. בכל הנוגע לשאלה האם קיים חוב, הרי "אין בית-המשפט חייב ליתן את הצו, ובמקרים מסויימים, כאשר הוכחת החוב כרוכה בקשיים, לא מן הנמנע שלא יעסוק הוא עצמו בבירור החוב אלא יפנה את המבקש לשם כך לבית-משפט רגיל" (ע"א 223/67 הנ"ל, בעמ' 217 מול האות א). זאת ועוד, אף אם נתמלאו כל התנאים, עדיין נתון בידי בית המשפט שיקול דעת האם ליתן צו ניהול (Re Outram (1893-4) 69 L.T. 767, שהוזכר בע"א 223/67 הנ"ל). נקודה נוספת שראוי לציין בהקשר לצו ניהול בפשיטת רגל הינה זו: משניתן צו ניהול מוקנים נכסי החייב לכונס הרשמי כנאמן (סעיף 204 לפקודה). משמע, צו הניהול הינו שווה ערך להכרזת פשיטת רגל לגבי חייב הנמצא בין החיים, ככל שמדובר בהקנייה של נכסי החייב לנאמן (כאמור בסעיף 42 לפקודה).

12. על המשיבים היה להראות, אם כן, כי הם נושים של המנוח. במילים אחרות, עליהם היה להוכיח כי המנוח חייב להם כספים. כמנ כן, עליהם להראות שגובה החוב עולה על הסכום המינימלי להגשת בקשה לצו כינוס והכרזת פשיטת רגל וכי מדובר בסכום קצוב שיש לשלמו מיד או בזמן עתיד קבוע. האם הוכיחו המבקשים כי אומנם המנוח חב להם כספים?

כפי שראינו, המשיבים מסרו כספים שהיו אמורים להגיע לידי מזרחי. חלק מן המשיבים מסרו הכספים לידיו של המנוח על מנת שימסרם למזרחי. המנוח מסר לידיהם התחייבויות ושטרי חוב שנחתמו על ידי מזרחי. לא הוכח שניתנו התחייבויות בכתב של המנוח. מן הראיות שהובאו התברר כי היו אנשים נוספים, למשל כבישנה, שמעמדם היה דומה למעמדו של המנוח. פטירתו של המנוח יצרה מצב מורכב. אילו הייתה מוגשת תביעה אזרחית רגילה נגד יורשי המנוח ולא בקשה למתן צו ניהול, הנטל הראיתי שהיה מוטל על התובעים היה כבד יותר מן הנטל בתביעה אזרחית נגד המנוח בעודו בחיים (ע"א 419/65 אלישוב נ' עזבון המנוח שמואל רוטנברג, פ"ד כ(1) 110 (1966); ע"א 5997/92, 6002/92 מלק נ' מנהל עזבון הרב יהושע דויטש ז"ל, פ"ד נא(5) 1 (1997), ורבים אחרים). העובדה שהנתבע האמיתי, אם כי לא הנתבע הפורמלי, אינו בין החיים מקשה, מטבע הדברים על ההגנה, שהרי אין לדעת אם הנפטר מצליח היה לסתור את טענות היריב (ע"א 459/59 פינקלשטיין נ' פרושטייר, פ"ד יד 2327, 2330 (1960)). הדברים נכונים במיוחד במקרה הנוכחי, בו יש חשיבות רבה לחילופי הדברים בין המנוח לבין אלה שמסרו בידיו כספים שהיו מיועדים להגיע לידי מזרחי. נראה שלעניין זה יש ליתן משקל אף שעה שבוחנים אנו את השאלה האם קיים חוב לעניין בקשה לצו ניהול בפשיטת רגל של העזבון. כלומר, אין להקל יתר על המידה עם המשיבים ביחס למצב שהיה קיים במקרה של הליך אזרחי רגיל. יתרה מזו,

אין התאמה בין סכומי החוב הנקובים בתצהירים לבין הסכומים שבכתבי ההתחייבויות ובשטרי החוב שצורפו לתצהירים. נוסף על כך, יש להתייחס אף לתנאי לפיו נכסי העזבון אינם מספיקים על מנת לשלם את החובות. בעניין זה הסתבר, כי סך נכסי העזבון מגיע ל-260,000 דולר וכן נותרה מכונית שערכה לא הוכח. הואיל ולא הייתה התאמה בין הסכומים הנקובים בתצהירים לבין אלה שבהתחייבויות ובשטרי החוב, אף קשה לומר האם החובות המגיעים לארבעת המצהירים שנחקרו, בהנחה שזכאים הם לסכומי כסף, עולים על נכסי העזבון. כאמור, אין המבקש צו לניהול עזבון בפשיטת רגל חייב להחזיק בפסק דין לזכותו. עם זאת, כאשר מתעוררות שאלות באשר לעצם השאלה האם קיים חוב, רשאי בית המשפט להפנות את המבקש להליך אזרחי רגיל. נסיבות המקרה דנא אכן מצדיקות, לטעמנו, הליכה בדרך זאת.

13. אשר על כן, הערעור מתקבל, החלטתו של בית המשפט המחוזי מבוטלת והבקשה לצו ניהול נדחית. יש להניח כי יינקטו מהלכים על מנת שהיה ותוגש תביעה אזרחית והמשיבים יזכו בה, כי אז יוכלו הם לממש את זכיתם, לפחות בגובה נכסי העזבון. המשיבים יישאו בשכר טרחת עורך דין בסכום של 15,000 ש"ח.

ניתן היום, ט' באייר התשס"ח (14.5.08).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט